

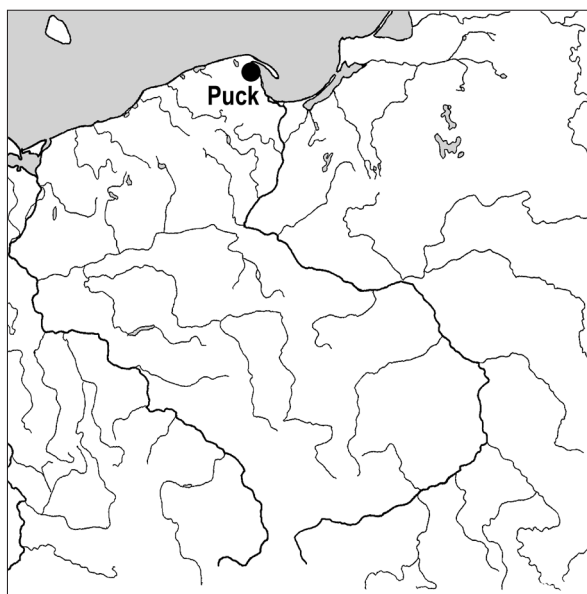
IRENEUSZ NAZARUK, MICHAŁ STARSKI

PUCK (SKARPA NADMORSKA), WOJ. POMORSKIE. BADANIA W ROKU 2011

Tegoroczne badania archeologiczne miasta lokacyjnego w Pucku prowadzono bezpośrednio poza jego obrysem, w pasie obecnej skarpy nad brzegiem zatoki, na północ od ulicy F. Ceynowy (st. 1, AZP 04-42/31 – **Ryc. 1**). Miały one na celu określenie układu, miąższości i datowania nawarstwień oraz ustalenie dziejów zagospodarowania pasa nadbrzeżnego. Liczono się między innymi z odkryciem pozostałości północnej linii fortyfikacji miejskich Pucka. Umocnienia późnośredniowieczne w tej jego części nie były dotychczas rozpoznane archeologicznie. Wiadomo, że w pierwszej połowie XVII wieku przebudowano je, tj. usypano wał i wzniesiono basteje (**Ryc. 2**). Obszar badań stanowił płaski teren położony nad krawędzią pięciometrowej skarpy, wznoszący się nad plażą pucką. Eksplorację prowadzono w wykopie o wymiarach 8×8 m, zlokalizowanym w środkowej części pasa wzdłuż ulicy F. Ceynowy. Prace organizował Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, a kierował nimi Michał Starski; trwały one od 4 lipca do 20 sierpnia (STARSKI 2011). Finansowanie zapewnił Urząd Miasta w Pucku oraz IA UW.

Na podstawie badań ustalono, że pierwotnie teren ten łagodnie obniżał się ku zatoce i nie było w tym miejscu wyraźnej i stromej, jak obecnie, krawędzi Kępy Puckiej (**Ryc. 3:D**). Obszar wykopalisk znajdował się aż do XIX wieku w niewielkiej odległości, do kilkunastu metrów, od ówczesnego brzegu zatoki. Pierwotna linia brzegowa znajdowała się zatem o około 100 metrów bliżej miasta niż współcześnie. Pozwala to domniemywać, że jednym z czynników leżących u podstaw wybrania tego miejsca pod osadnictwo we wczesnym średniowieczu był dogodny dostęp do wód zatoki. O jego zasiedleniu już w tym czasie świadczą niewielkiej miąższości nadcałcowe warstwy, zawierające fragmenty naczyń ceramicznych z XIII wieku. Nie odkryto jednak jam ani konstrukcji poświadczających ówczesne zagospodarowanie tego obszaru.

Teren ten został zabudowany prawdopodobnie już w pierwszej połowie XV wieku. Zlokalizowano tu niewielki budynek, po którym zachowały się jedynie warstewki klepiska, bez śladów konstrukcji. Został on rozebrany lub zniszczony w związku z przekopaniem rowu po osi wschód-zachód wzdłuż całego badanego odcinka (**Ryc. 3:C**). Jego ponad metrowa głębokość i niewielka szerokość mogą wskazywać, iż pierwotnie osadzono w nim konstrukcję drewnianą, zapewne w rodzaju palisady, którą następnie w całości rozebrano. Na taką możliwość wskazuje zasypanie wkopu

pionowo ułożonymi kamieniami, które mogły zostać do niego w ten sposób wrzucone tylko po wyjęciu pali. Być może zatem jest to pozostałość po – przywoływanym w źródłach – doraźnym umacnianiu Pucka w trakcie wojny trzynastoletniej (BISKUP 1967: 667).

W drugiej połowie XV wieku wspomniany wkop zasypano i wzniesiono tu kolejny budynek mieszkalny (**Ryc. 4, 5**). Funkcjonował on przynajmniej do końca XV lub początku XVI wieku. Na pozostałości zabudowania składały się negatywy belek podwalinowych lub desek przyciesi zachowane na jego obwodzie, o wymiarach 3×4 m. Od zewnątrz zostały one opasane wąskim brukiem kamiennym, który zachował się jednak tylko fragmentarycznie. W jego wnętrzu eksplorowano warstewki zbitej gliny, będące zapewne klepiskiem małego pomieszczenia. W jego południowo-zachodnim narożniku natrafiono na podmurówkę ceglana, a znalezione wokół niej liczne fragmenty kafli garnkowych i miskowych pozwalają przypuszczać, że w tym miejscu mógł być usytuowany piec grzewczy. Mimo odsłonięcia całego obrysu zabudowania można się liczyć z możliwością jego kontynuacji w stronę południową, pod obecną nawierzchnią ulicy F. Ceynowy. Relikty zabudowania wystąpiły na wysokości około 2,5 m n.p.m., a wzniesiono je w bezpośredniej bliskości brzegu morskiego, który w tym czasie znajdował się zapewne zaledwie kilkanaście metrów od północnej ściany budynku.

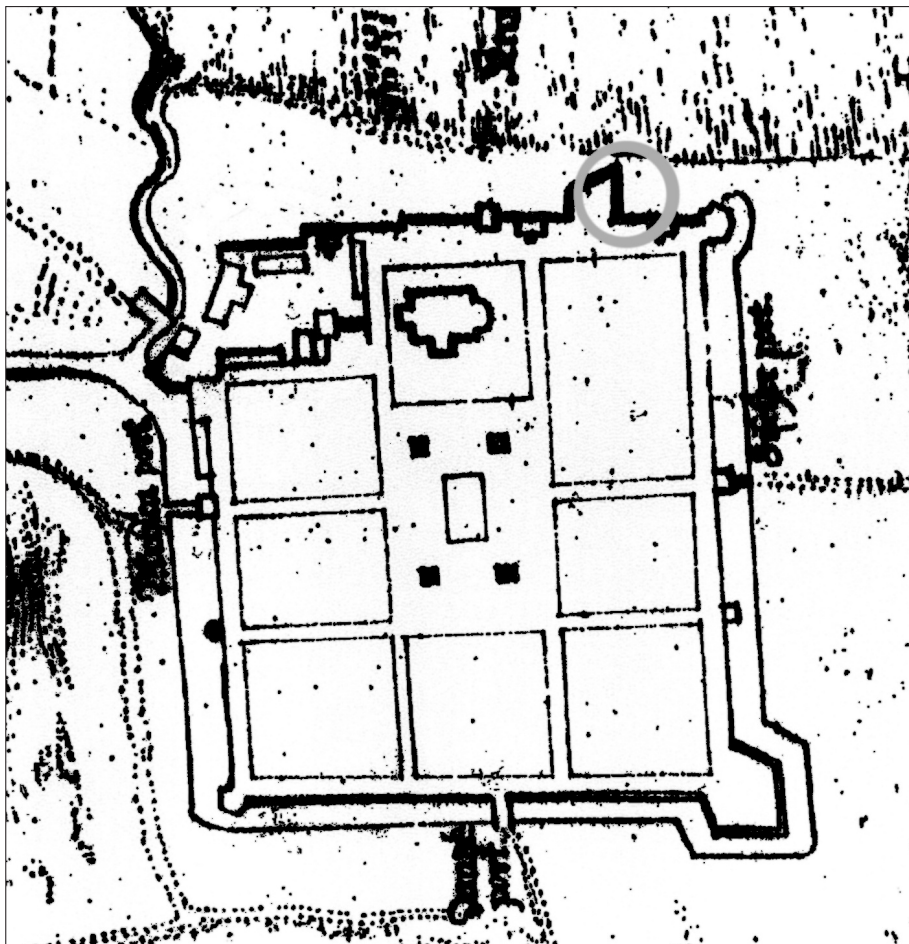

Ryc. 1. Współczesny plan Pucka z lokalizacją terenu badań archeologicznych (oprac. M. Starski).

Fig. 1. Present-day plan of Puck with the location of the area of archaeological excavations.

Ryc. 2. Fragment planu Pucka i okolic autorstwa F. Getkanta z 1634 r. z lokalizacją terenu badań archeologicznych.

Fig. 2. Section of the plan of Puck and its vicinity by F. Getkant (1634) with the location of the area of archaeological excavations.

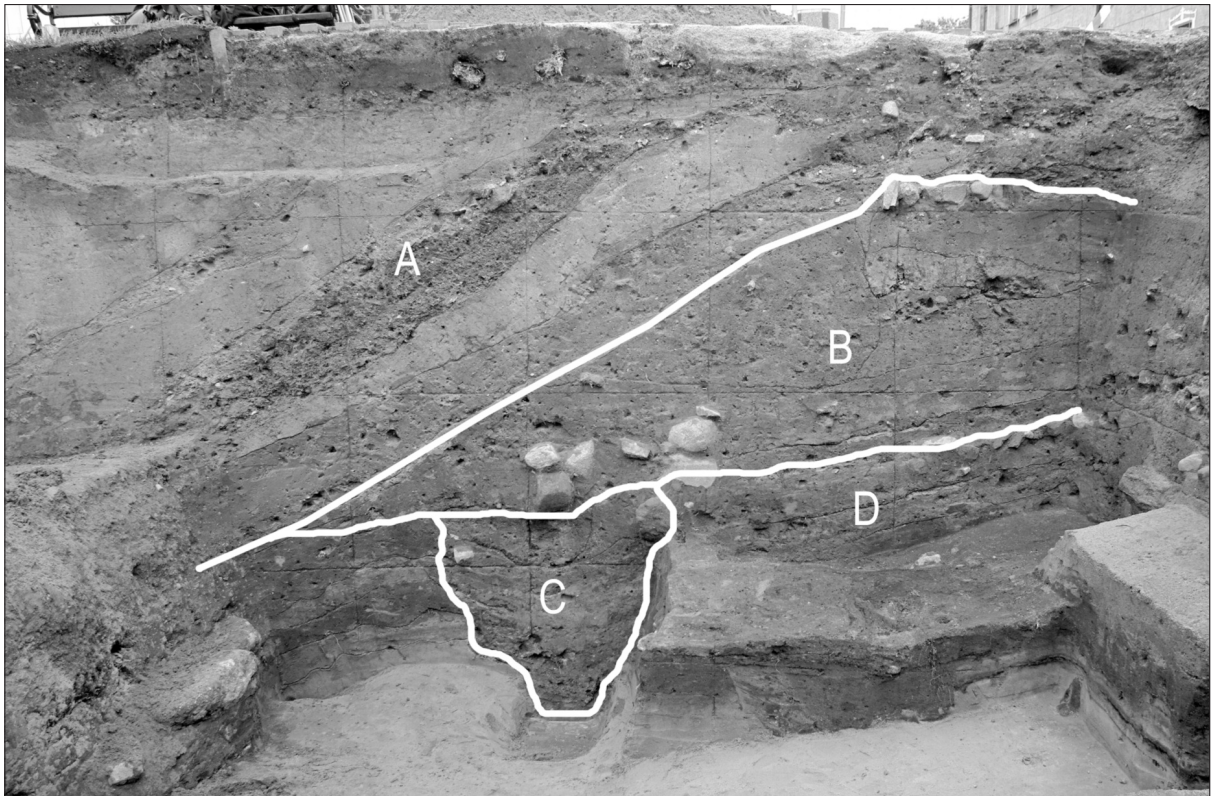

Funkcja odkrytego zabudowania jest trudna do ustalenia. Jego pozostałości wskazują jednak najpewniej na mieszkalną, choć niewykluczone, że ze względu na swoje nadbrzeżne położenie mógł on być związany z infrastrukturą rybacką lub portową. Na jego zamieszkiwanie wskazuje obecność pieca kaflowego, przy czym z pewnością było to niewielkie zabudowanie o powierzchni jedynie około 12 m² (Ryc. 4, 5). Możliwe też, że było ono połączone z kolejnymi, nierozpoznanymi pomieszczeniami, które zlokalizowane były na południe, pod obecną ulicą. Na związek mieszkańców bądź użytkowników budynku z rybołówstwem wskazują znaleziska ceramicznych ciężarków do sieci, w tym dwóch beczułkowatych i czterech wykonanych z guzków pokrywek z wydrążonymi otworami.

Po zaprzestaniu użytkowania omawianego zabudowania, teren ten rozpoczęto sukcesywnie zasypywać śmiecia-
mi, których nawarstwienia datować można po XVIII wiek, a ich miąższość dochodziła do 1,5 m (Ryc. 3:B). Podczas prac badawczych, oprócz wspomnianego późnośrednio-wiecznego wkopu, nie natrafiono na żadne pozostałości umocnień nowożytnych. Należy się zatem liczyć z możliwością ich całkowitego rozebrania lub zniszczenia. Za mniej prawdopodobne, ale możliwe, uznać należy, że składały się na nie jedynie nasypy ziemne, bez palisady lub

innych barier stojących. Mając na uwadze archiwalne plany Pucka, mało prawdopodobna wydaje się natomiast lokalizacja linii umocnień na północ lub południe od badanego obszaru (Ryc. 2). Wraz ze stopniowym zaśmiecaniem terenu poszerzano zasięg skarpy nadmorskiej (Ryc. 3:B). Od końca XV wieku do XVIII wieku były to kolejne dwa do trzech metrów. W XIX wieku na jej krawędzi zbudowano chodnik od ulicy prowadzącej do portu. Kształt skarpy, podobny do rekonstruowanego na podstawie wykopalisk, był jeszcze widoczny na początku XX wieku. Zapewne dopiero po II wojnie światowej poszerzono jej zasięg o około 8 metrów, narzucając w to miejsce zbitą glinę (Ryc. 3:A). W tym czasie podwyższono także teren poniżej krawędzi skarpy, zlokalizowano tam ciąg pieszy (obecna ul. Żeglarzy) i stojące do dziś zabudowania Harcerskiego Ośrodka Morskiego.

Uzyskane wyniki jednoznacznie wskazują na włączenie tego terenu w strefę osadnictwa późnośredniowiecznego i nowożytnego Pucka. Potwierdzają one najprawdopodobniej rozwój miasta w kierunku zatoki już w XV wieku i zagospodarowanie terenu bezpośrednio poza blokami zabudowy miejskiej. Funkcja budynku mogła być jednak zarówno mieszkalna, jak związana z zapleczem rybackim. Można się także liczyć z ewentualnością lokalizacji większej

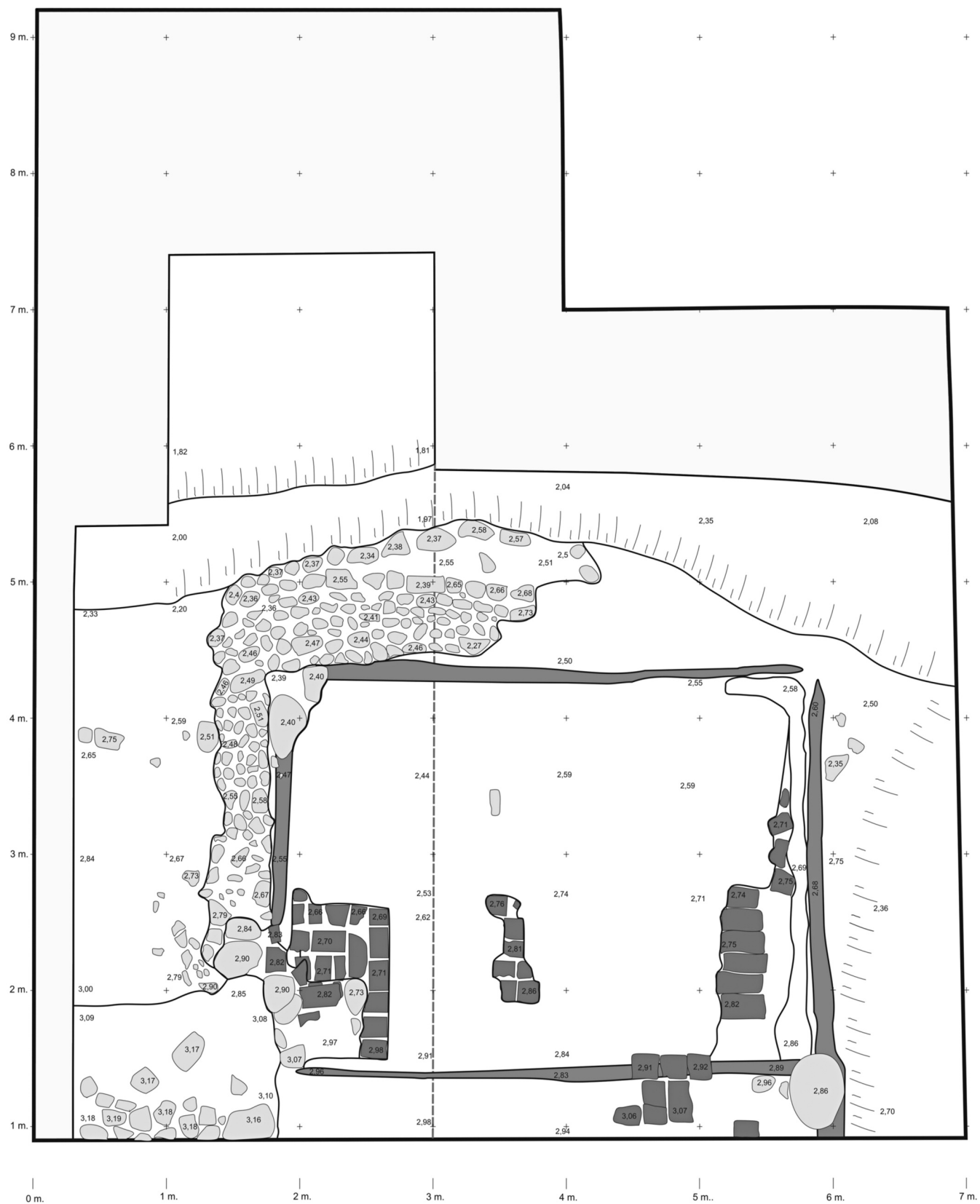
Ryc. 3. Widok wschodniej ściany wykopu po północnej stronie ulicy F. Ceynowy: A – nawarstwienia współczesne; B – nawarstwienia nowożytnie; C – wkop po domniemywanej linii umocnień palisadowych Pucka; D – nawarstwienia późno- i wczesnośredniowieczne; (fot. M. Starski).

Fig. 3. View of the eastern wall of the trench on the northern side of ul. F. Ceynowy: A – present-day layers; B – Modern Period layers; C – cut along the putative line of palisade fortifications of Puck; D – Late and Early Medieval layers.

Ryc. 4. Widok pozostałości zabudowania odsłoniętego po północnej stronie ulicy F. Ceynowy (fot. M. Starski).

Fig. 4. View of remains of the building uncovered on the northern side of ul. F. Ceynowy.

Ryc. 5. Rzut poziomy pozostałości zabudowania odsłoniętego po północnej stronie ulicy F. Ceynowy (oprac. I. Nazaruk).

Fig. 5. Horizontal plan of remains of the building uncovered on the northern side of ul. F. Ceynowy.

liczby nieodsloniętych w chwili obecnej budynków lub innego rodzaju konstrukcji położonych na północ od obszaru XIV-wiecznej lokacji, po północnej stronie obecnej ul. F. Ceynowy. Obszaru tego nie należy jednak utożsamiać z rozbudowanymi przedmieściami, lecz raczej funkcjonującymi w pasie nabrzeża pojedynczymi domostwami lub warsztatami.

Mgr Michał Starski
Instytut Archeologii
Uniwersytet Warszawski
m.starski@uw.edu.pl

Mgr Ireneusz Nazaruk
Instytut Archeologii
Uniwersytet Warszawski
ireneusznazaruk@uw.edu.pl

Literatura

- BISKUP M.
1967 *Trzynastoletnia wojna z Zakonem krzyżackim 1454–1466*, Warszawa.
- STARSKI M.
2011 *Sprawozdanie z ratowniczych badań archeologicznych przeprowadzonych na działce miejskiej 200 przy ul. F. Ceynowy w Pucku w 2011 roku*, Warszawa (maszynopis w archiwum Zakładu Archeologii Późnego Średniowiecza i Czasów Nowożytnych IA UW).

IRENEUSZ NAZARUK, MICHAŁ STARSKI

PUCK (MARITIME SCARP), THE POMORSKIE VOIVODESHIP. EXCAVATIONS IN 2011

This year's archaeological excavations in the location town in Puck were carried out directly beyond its outline, in the zone of today's scarp at the coast of the bay, to the north of ul. F. Ceynowy (Site 1, AZP 'Archeologiczne Zdjęcie Polski – Archaeological Record of Poland' 04-42/31; **Fig. 1**). A 8×8 m trench was marked out, in order to examine the management of the coastal area, including a discovery of remains of the northern line of fortifications of Puck, which were hitherto unknown (**Fig. 2**).

Based on completed works, it can be said that originally this area gently declined towards the bay and in this place there was no clear and steep edge of Kępa Pucka ('Puck Hillock') (**Fig. 3:D**). Until the 19th c., this area was situated at a small distance (up to a dozen or so metres) from the coast of the bay of that time. This allows to suppose that a convenient access to the bay was one of the factors which influenced the selection of this place for settlement purposes in the Early Middle Ages. The settlement of that time is confirmed by finds of pottery vessels from the 13th c.

In the Late Middle Ages this area was already managed in a permanent manner. This is testified to by the dis-

covery of a small wooden residential building. It measured 4×3 m and it survived in a vestigial form (**Figs. 4, 5**). It is dated to the 15th c., which implies the existence of buildings beyond the outline of the location town. It also allows to state that the buildings developed towards the bay. On the other hand, these were not expanded outskirts, but rather individual homesteads or workshops which functioned in the coastal zone. Two levels of these buildings were found. These were divided with a longitudinal cut, located on the E-W axis, along the entire trench (**Fig. 3:C**). It cannot be excluded that this cut was made in the course of construction of ad hoc fortifications of Puck during the Thirteen Years War. A palisade was built on the side of the bay; later on, however, it was completely dismantled.

As early as the first half of the 16th c. this area was not built up and it was used to dispose of garbage. In result of this, the level of the terrain increased about 1 m. The present-day scarp was formed only at the beginning of the 20th c. It was heightened about 1 m in its southern part and its edge was moved about 8 m to the north.

Translated by Grzegorz Żabiński